Opgesteld door: Marietje Beemsterboer (antwoordspecialist) en Lisette Uiterwijk (kennismakelaar)
Vraagsteller: leerkracht po
Referentie: Kennisrotonde. (2019). *Is het waar dat het werken met een weektaak in de midden- en bovenbouw van de basisschool de meta-cognitieve vaardigheden van leerlingen versterkt?* (KR. 632) Den Haag: Kennisrotonde.

15 juli 2019

Vraag
Is het waar dat het werken met een weektaak in de midden- en bovenbouw van de basisschool de metacognitieve vaardigheden van leerlingen versterkt?

Kort antwoord
Met de juiste begeleiding kan werken met een weektaak de metacognitieve vaardigheden van leerlingen versterken. Wanneer leerlingen in staat zijn hun leerproces te sturen en de beschikbare tijd zo nuttig mogelijk te besteden, komt dit hun prestaties ten goede. Werken met een weektaak is een manier om dit te bereiken. Met een weektaak kunnen leerlingen de metacognitieve vaardigheden plannen, prioriteren, zelfstandig en systematisch werken, controleren en reflectief evalueren verbeteren. De begeleidende rol van de leerkracht is hierbij cruciaal.

Toelichting antwoord
Hieronder wordt eerst ingegaan op wat een weektaak inhoudt en wat metacognitieve vaardigheden zijn. Vervolgens wordt gekeken naar de relatie tussen beide begrippen: het antwoord op de gestelde vraag. Het antwoord wordt geïllustreerd met een voorbeeld uit de praktijk en een beschrijving hoe een goede weektaak er uit ziet.

De Dalton weektaak
De weektaak komt oorspronkelijk uit het Daltononderwijs en heeft tot doel leerlingen te leren hun leerproces zelf te organiseren en te leren omgaan met uitgestelde aandacht. De Dalton-taak bestaat uit een aantal vast omschreven taken en keuzetaken. Daltononderwijs kent een duidelijke opbouw in de tijd die leerlingen aan hun taakwerk besteden, van een korte periode per dag in de onderbouw naar soms wel vier uur per dag in de bovenbouw. Gedurende deze uren hebben leerlingen de vrijheid om de volgorde en tijdsduur van hun taakwerk zelf te plannen. De leerkracht geeft op die momenten kleine groepjes leerlingen aanvullende instructies en begeleidt leerlingen die zelfstandig werken of samenwerken. De zelfstandigheid van leerlingen wordt gestimuleerd doordat zij worden uitgedaagd gezamenlijk oplossingen te vinden wanneer zij vastlopen en doordat zij hun werk zelf nakijken en alleen wanneer nodig de leerkracht vragen om aanvullende instructie (Haan, 2015; Batenburg & Keuning, 2011; Sanders, 2008).
Op reguliere basisscholen wordt op heel verschillende manieren invulling gegeven aan werken met een weektaak. Weektaken verschillen in het type opdrachten dat de

leerlingen krijgen, de mate van zelfstandigheid waarin leerlingen de eigen tijd mogen indelen en de sturing die de leerkracht geeft tijdens het zelfstandig werken.

Metacognitieve vaardigheden
Metacognitie omvat alle kennis en vaardigheden die een mens in staat stelt om het eigen denken, handelen en leren te organiseren, sturen en controleren. Het gaat om taakoriëntatie en doelen stellen (wat moet ik doen?), plannen (wanneer ga ik dat doen?), systematisch werken door strategieën in te zetten (hoe ga ik dat doen?), monitoren (werkt de gekozen aanpak, begrijp ik alles?), controleren (klopt het antwoord?) en reflecteren/evalueren (wat kan ik hiervan leren?). Hoe sterker de metacognitieve vaardigheden van een leerling zijn ontwikkeld, hoe efficiënter het leerproces en hoe beter de prestaties (Dignath, Buettner, & Langfeldt, 2008; Jolles, 2017).

De weektaak en metacognitieve vaardigheden
Werken met een weektaak is een manier om leerlingen meer zelfsturend te laten leren; om hen meer de regie over het leerproces te geven. Een dergelijke hoge mate van zelfsturend leren gaat gepaard met hogere leerprestaties en hogere motivatie (Kirschner e.a., 2018; Zimmerman, 2013; Sins, 2012; Oostdam, Peetsma, & Blok, 2007). Werken met een weektaak zal echter niet automatisch de metacognitieve vaardigheden van leerlingen versterken. Uit onderzoek komt naar voren dat leerlingen metacognitieve vaardigheden niet zelfstandig kunnen aanleren. Daarvoor is expliciete instructie en consequent en integratief modelleren nodig (Boekaerts, 1997; Bolhuis & Voeten, 2001; Dignath e.a., 2008; Vandenbussche, 2010; Zimmerman, 2013).

Expliciete instructie van metacognitieve vaardigheden
Bij een expliciete instructie benoemt de leerkracht allereerst dat hij een strategie gaat uitleggen en waarom hij die strategie op dat moment behandelt. Vervolgens laat de leerkracht zien hoe de strategie werkt en benoemt hij de voordelen in deze en andere contexten expliciet (Sins, 2018; Veenman, 2011; Zohar & Peled, 2008). 'Modelleren', voordoen terwijl je uitlegt wat je doet, is bij het aanleren van strategieën zeer effectief (Aarnoutse & Schellings, 2003; Atkinson, Derry, Renkl, & Wortham, 2000; Kostons, Donker, & Opdenakker, 2014; Van Gog & Rummel, 2010). Leerlingen krijgen dus eerst de gelegenheid om de metacognitieve strategie of vaardigheid te observeren. Daarna volgt het imiteren, vervolgens zelfstandig beheersen en ten slotte systematisch en in veranderende omstandigheden inzetten (Vandenbussche, 2010; Zimmerman, 2013).

Voorbeeld van een expliciete instructie bij het werken met de weektaak
In het geval van werken met een weektaak kan de leerkracht het plannen voordoen en bespreken welke overwegingen daarbij spelen. Bijvoorbeeld: 'Over schrijven doe ik ongeveer een half uur en ik vind het leuk. Dat plan ik op dinsdagmiddag. Rekenen vind ik lastig, daar heb ik veel tijd voor nodig en kan ik misschien beter vroeg op de dag doen als ik nog een beetje scherp ben.'
Om goed te kunnen plannen is het belangrijk dat leerlingen tijdbesef ontwikkelen en leren wat ze in een bepaalde tijd kunnen doen. Om leerlingen daarbij te helpen is het raadzaam elke dag eenzelfde tijdspanne uit te trekken voor het zelfstandig werken. Op die manier bouwen de leerlingen gevoel op voor wat ze in een bepaalde tijd kunnen doen (Förrer, Schouten, & Teeseling, 2017).

Om leerlingen te laten groeien in zelfstandigheid is het effectief wanneer ook de evaluatie structureel en expliciet plaatsvindt als deel van een cyclisch proces. Het doel van de evaluatie is om leerlingen te laten nadenken over de vaardigheden die zij gedurende de week hebben gebruikt. De nadruk ligt op de vraag wat zij volgende keer beter kunnen doen. Daarbij kunnen vragen centraal staan als: Hoe accuraat was je planning? Op welk

moment lukte het werken erg goed? Waar denk je dat dat aan lag? Hoe zou je dit een volgende keer aanpakken? (Kirschner e.a., 2018; Zimmerman, 2013).

Integratie in reguliere lessen
Metacognitieve instructie blijft bij voorkeur niet beperkt tot één les, maar wordt geïntegreerd in de reguliere lessen door bij elke les de strategieën te benoemen en in de rondes sturing te geven gericht op het zelfstandig werken (Sins, 2018). De leerkracht kan leerlingen helpen door klassikaal te bespreken welke strategieën voor veel leerlingen werken en welke factoren juist kunnen afleiden. Een leerkracht die effectieve steun en feedback geeft, stimuleert een snellere groei van metacognitieve vaardigheden (Jolles, 2017). Naarmate de metacognitieve kennis en vaardigheden van leerlingen toenemen kan de begeleiding en afstemming van de leerkracht langzaam worden afgebouwd (Sins, 2018).

Begin vroeg
Verschillende onderzoeken wijzen uit dat het is aan te bevelen om al vroeg te beginnen met het oefenen met plannen en andere metacognitieve vaardigheden. In de kleuterklassen kunnen leerlingen oefenen met kiezen en plannen met het planbord. Bovendien kunnen leerlingen leren omgaan met uitgestelde aandacht. De complexiteit van het kiezen en plannen en de tijdspanne van zelfstandig werken en uitgestelde aandacht kunnen vanaf de kleuters langzaam worden opgebouwd (Jolles, 2017; Kennisrotonde, 2017; Kirschner e.a., 2018; Vandenbussche, 2010; Zimmerman, 2013).

Hoe ziet een goede weektaak eruit?
Hoewel wetenschappelijk onderzoek geen duidelijke kwaliteitseisen voor (week)taken heeft opgeleverd, zijn wel een aantal adviezen uit de bronnen te halen (met name uit (Förrer e.a., 2017; Nijman, 2014; Batenburg & Keuning, 2011; Terpstra, 2011; Sanders, 2008):

Inhoud
- *De verplichte taken zijn door het merendeel van de klas zonder verdere instructie zelfstandig of in twee- of drietallen te maken. De inhoud en het niveau van de taken kan ook zijn afgestemd op individuele en groepjes leerlingen (er is dan sprake van individuele weektaken of clustergroepjes).*
- *Het werk is door de leerlingen zelf na te kijken.*
- *In de weektaak wordt duidelijk voor welke taken leerlingen de instructie moeten afwachten en wanneer die plaatsvindt.*

Didactiek
- *Expliciete instructie op metacognitieve kennis en vaardigheden is geïntegreerd in de reguliere lessen en komt regelmatig terug.*
- *De leerlingen werken zelfstandig en vragen in eerste instantie hulp aan elkaar.*
- *De leerkracht loopt vaste rondes door de klas en biedt feedback gericht op plannen, zelfstandig werken en andere metacognitieve vaardigheden.*
- *Leerlingen kijken hun werk zelf direct na.*
- *De leerkracht kijkt het werk van de leerlingen ook dagelijks na en koppelt dit zo spoedig mogelijk terug.*
- *Om het leerproces van plannen en zelfstandig werken te benadrukken kan de gelegenheid worden geboden om leerlingen gedurende de week in tweetallen een tussentijdse evaluatie te laten doen (Hoe is het gegaan? Geef jezelf een cijfer. Wat maakt dat je nu al op dit cijfer zit? Wat ga je morgen anders doen?).*
- *De tijd die voor zelfstandig werken aan de weektaak wordt ingeruimd is bij voorkeur een vaste tijdspanne (bijvoorbeeld elke dag 30 minuten of elke dag 45 minuten) op een vaste tijd op de dag.*

Vormgeving
- *Het weektaakblad biedt gelegenheid om leerlingen daadwerkelijk een planning te laten maken; Op welk moment van de week wil je welke opdracht maken? In het Daltononderwijs gebeurt dit door een vakje achter de taakomschrijving te kleuren en hebben de dagen van de week ieder een eigen kleur toegewezen gekregen. Een tweede vakje wordt gekleurd op het moment dat het werk daadwerkelijk is afgerond zodat in de zichtbaar wordt of de aanvankelijke planning is gevolgd.*
- *Het weektaakblad is voorzien van ruimte voor leerling én leerkracht om te evalueren.*
- *Het weektaakblad biedt de mogelijkheid om een leerdoel, afgeleid uit de vorige weektaak centraal te stellen.*

Geraadpleegde bronnen

Aarnoutse, C., & Schellings, G. (2003). Learning reading strategies by triggering reading motivation. *Educational Studies, 29*(4), 387–409.

Atkinson, R. K., Derry, S. J., Renkl, A., & Wortham, D. (2000). Learning from Examples: Instructional Principles from the Worked Examples Research. Review of Educational Research, 70(2), 181–214.

Batenburg, Th. A. van, & Keuning, T. (2011). Dalton op weg naar evidence-based onderwijs: Wat werkt bij taal- en rekenonderwijs? Groningen: GION/RuG.

Boekaerts, M. (1997). Self-regulated learning: A new concept embraced by researchers, policy makers, educators, teachers, and students. *Learning and Instruction, 7*(2), 161–186.

Bolhuis, S., & Voeten, M. J. M. (2001). Toward self-directed learning in secondary schools: What do teachers do? *Teaching and Teacher Education, 17*(7), 837–855.

De Haan, D. (2015). Schoolverbetering in het daltononderwijs. Onderzoek naar het verband tussen daltononderwijs, schoolverbetering en onderwijskwaliteit (proefschrift). Universiteit van Groningen.

Dignath, C., Buettner, G., & Langfeldt, H.-P. (2008). How can primary school students learn self-regulated learning strategies most effectively? *Educational Research Review, 3*(2), 101–129.

Förrer, M., Schouten, E., & Teeseling, M. van. (2017). *Klassenmanagement in de basisschool: Fundament voor effectief onderwijs.* Amersfoort: CPS.

Jolles, J. (2017). *Het tienerbrein: Over de adolescent tussen biologie en omgeving.* Amsterdam: Amsterdam University Press.

Kennisrotonde (2017). Welk leerkrachtgedrag is effectief om zelfgestuurd leren te bevorderen? (KR. 094). Kennisrotonde: Den Haag.

Kirschner, P., Claessens, L., Raaijmakers, S., Ros, B., Zunneberg, P., & Marreveld, M. (2018). Op de schouders van reuzen: Inspirerende inzichten uit de cognitieve psychologie voor leerkrachten. Meppel: Ten Brink Uitgevers.

Kostons, D., Donker, A. S., & Opdenakker, M.-C. (2014). Zelfgestuurd leren in de onderwijspraktijk: Een kennisbasis voor effectieve strategie-instructie. Groningen: GION/RuG.

Nijman, N. (2014). Op weg naar meer zelfstandigheid door middel van de weektaak (Bachelorscriptie). PABO Hogeschool van Amsterdam.

Oostdam, R. J., Peetsma, T. T., & Blok, H. (2007). Het nieuwe leren in basisonderwijs en voortgezet onderwijs nader beschouwd: Een verkenningsnotitie voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Sanders, L. (2008). Nederlandse variant van de daltontaak. Beeld aan het eind van de twintigste eeuw en het begin van de eenentwintigste eeuw. Groningen: Daltonplan Educational Research & Development.

Sins, P. (2012). It's about time (lectorale rede) (Saxion Hogeschool). Deventer: Saxion Dalton University Press.

Sins, P. (2018). iSelf: Aanpak voor het bevorderen van zelfsturend leren door leraren. Deventer: Saxion Progressive Education University Press.

Terpstra, M. (2011). De weektaak is van mij! (masterscriptie) (Master Special Educational Needs). Fontys Hogeschool Tilburg, Tilburg.

Van Gog, T., & Rummel, N. (2010). Example-Based Learning: Integrating Cognitive and Social-Cognitive Research Perspectives. *Educational Psychology Review, 22*(2), 155–174.

Vandenbussche, L. (2010). *Zelfregulerend leren in het lager onderwijs: Een studie naar de realisatie door de leerkracht en de beïnvloedende factoren hierbij.* Universiteit Gent, Gent.

Veenman, M. V. J. (2011). Learning to self-monitor and self-regulate. In R. Mayer & P. Alexander (Eds.), *Handbook of Research on Learning and Instruction.* New York: Routledge.

Zimmerman, B. J. (2013). From Cognitive Modeling to Self-Regulation: A Social Cognitive Career Path. *Educational Psychologist, 48*(3), 135–147.

Zohar, A., & Peled, B. (2008). The effects of explicit teaching of metastrategic knowledge on low- and high-achieving students. Learning and Instruction, 18(4), 337–353.

Meer weten?

Het lectoraat Vernieuwingsonderwijs van Saxion Hogeschool doet onderzoek naar zelfsturend leren

Kennisrotonde (2017). Welk leerkrachtgedrag is effectief om zelfgestuurd leren te bevorderen? (KR. 094). Kennisrotonde: Den Haag.

Onderwijssector

PO

Trefwoorden

Weektaak, meta-cognitieve vaardigheden, plannen, planning, dalton